

Хрещений батько Кобзаря

ДАТА. У двохстрічній ювілей Євгена Гребінки доречно згадати, що письменник — не лише талановитий байкар і прозаїк

Віктор ШПАК,
«Урядовий кур'єр»

Старовинний «циганський» романс «Очи черные», текст якого перекладено практично на всі основні мови світу, став мало не візитівкою російської культури. Тим часом написав його... наш Євген Гребінка. Більше того, навіть автор музики не росіянин, а німець Флоріан Герман, що певною мірою символічно, адже закоханий українець присвятив вірш зустрінутій ним на рідній Полтавщині Марії Ростенберг. Утім, для земляків великого поета лише літературою його заслуги не обмежуються.

Як Гребінка маляру допоміг

Загальновідомо, що лише завдяки щасливій зустрічі кріпосного учня маляра Шевченка із художником Іваном Сошенком талант Великого Кобзаря не залишився пропащою силою. От лише мало хто пам'ятає, що на момент цього доленосного знайомства рятівник Тараса був усього-на-всього студентом-другокурсником петербурзької Академії мистецтв. Недаремно Сошенко згодом відверто згадував: «Чем мог пособить его горю я, бедный труженник-маляр, работавший бесперывно из-за куска насущного хлеба, без связей, без протекции, без денег? Та, як розповідає далі художник, «в это время я был довольно знаком с известным нашим малороссийским писателем Гребенкою, с которым прежде всего посоветовался, каким образом помочь нашему земляку. Гребенка принял к сердцу мое предложение».

Варто нагадати, що хоч Євген Гребінка походив зі збіднілого дворянського роду, однак його батько — відставний гусарський офіцер і учасник війни з Наполеоном — мав непогані зв'язки в Петербурзі. Досить сказати, що молодий Гоголь майже рік блукав столицею, доки влаштувався дрібним чиновником, а такий же самий випускник Ніжинської гімназії Гребінка відразу отримав завідне для початківця місце з окладом 750 рублів на рік.

Серед добрих знайомих Гребінки-старшого був всесильний, за відгуками сучасників, конференц-секретар імператорської Академії мистецтв Василь Григорович, про якого Шевченко згодом напише:

Якби не він спіткав мене
При лухій годині,
Давно б досі загавали
В снігу на чужині.

Зустріч кришак із чиновником настільки високого рангу могла відбутись лише завдяки Євгену Гребінці, а зацікавити маститих художників долею талановитого юнака уродженцю Полтавщини Григоровичу було нескладно.

«Ластівка» — не соловей...

Олександр Кониський, а за ним інші біографи Кобзаря писали, що «першими батьками, що «ввели» Тарасів дух і дар поетичний «в віру», були прірода і історія України». Певною

мірою це правильно, хоч сам Шевченко самокритично визнавав, що «украинская строга муза долго чуждалась моего вкуса, извращенного жизнью в школе, в помещичьей передней, на постоялых дворах и в городских квартирах».

З цим важко не погодитись, бо Тарас ще п'ятнадцятирічним підлітком розлучився з рідною Україною. Причому якщо його хист до малювання отримував хоч якийсь розвиток, то любові

байках Гребінки — суто український пейзаж і світлогляд українського мужика».

До речі, Шевченко згадує, що перші його поетичні спроби припадають саме на цей період, хоч єдиним вдалим твором того часу стала лише балада «Причинна». Та вже за два роки Євген Гребінка в листі до знайомого напише: «Тут є в мене один земляк, Шевченко, о що то за завзятий

Обкладинка першого «Кобзаря», виданню якого великою мірою посприяв відомий байкар

до красного слова дало поштовх знайомство з Гребінкою, який на той час уже викладав мову і літературу в низці військовонавчальних закладів Петербурга. За свідченням сучасників, бібліотека відомого письменника була відкритою для допитливого хлопця, як і знамениті літературні вечори у Гребінки, що відзначалися винятковою демократичністю. Не менш важливо, що Тарас отримав справді талановитого наставника, адже, як наголошував Іван Франко, в

писати вірші, то нехай йому сей та той! Як що напише, тільки циюки, та вдар руками об поли!»

Зрозуміло, що настільки висока оцінка маститого майстра художнього слова багатозначила для поета-початківця і, цілком ймовірно, стала визначальною в тому, що нині Шевченко для нас насамперед письменник, а не художник.

Крім того, саме Євген Гребінка став «хрещеним батьком» як літературного альманаху, в

Акварельний портрет Євгена Гребінки, написаний Тарасом Шевченком.

якому з'явилися перші твори великого Тараса, так і першого «Кобзаря». Вже за два роки після знайомства із Шевченком, що відбулось у 1836 році, письменник намагається налагодити регулярний випуск україномовних додатків до журналу «Отечественные записки». Перевідчившись у безрезультатності цього задуму, Гребінка вирішує використати зібрані матеріали для альманаху «Ластівка», а тим часом пропонує Шевченку видати авторську збірку поезій.

Старший товариш не лише познайомив молодого поета-початківця з полтавським магнатом Петром Мартосом, який профінаНСував видання першого «Кобзаря», а й приділив збірці друга більше уваги, ніж власній

«Ластівці». На підтвердження можна згадати, що поданий 7 березня 1840 року до цензурного комітету особисто Гребінкою рукопис було повернуто... в той же день! Поліснюється це тим, що завдяки особистим зв'язкам відомого письменника «Кобзар» Шевченка пройшов цензуру в «приватному порядку» ще до офіційного звернення за дозволом на друк. Уже в квітні 1840 року книжка побачила світ, тимчасом як «Ластівка», робота над якою розпочалась значно раніше, з'явилася лише за рік. У післямові до неї Гребінка писав: «Полубіть же, земляки, нашу «Ластівочку», читайте її швидше, бо незабаром прилять солов'ї». Найімовірніше, автор мав на увазі свого великого учня, який перевершив свого талановитого вчителя в майстерності володіння красним словом. У всякому разі, надалі письменник спеціалізувався в основному на прозі, де, за свідченням книговидавця і журналіста Івана Панаєва, Гребінка «був необхідним, бо його повісті і оповідання дуже подобалися більшості читаючої публіки».

Причому йшлося аж ніяк не про швидкоплинний успіх. Так, тонкий знавець психологічних нюансів та лікар за професією Антон Чехов з дитинства був закоханим у «зворушливий твір Гребінки «Доктор», а його історичний роман «Чайковський», за свідченням Івана Франка, належав до улюблених творів «галицько-руської молоді» часів юності Великого Каменяря.

НА БАТЬКІВЩИНІ БАЙКАРЯ

Гребінчина світлиця

Олександр ДАНИЛЕЦЬ,
«Урядовий кур'єр»

Євген Павлович Гребінка народився 2 лютого 1812 року на хуторі Убежище поблизу Пирятина. Цей куточок полтавської землі став ще й тією бездонною криницею, з якої він черпав теми для своїх літературних праць. Мальовничі пейзажі малої батьківщини органічно вліпалися в його твори. Протягом усього життя він линує думками на землю предків, завжди повертався сюди й саме тут знайшов свій останній притулок.

Сумним, а чи щасливим,
Де б він не був, не жив,
Гляздо своє любив він,
Бо душу в нім лишив.
... І вільхи прибережні,
Й калину у цвіт
Любив він обережно,
Як істину святу,
І річку в різні пори,
І таємничі ліс...
Багато чого в творі
Свої він переніс.

Ось так поетично змальовує літературні джерела свого видатного земляка поет Андрій Денисенко.

Сам же Євген Павлович написав про рідну землю такі чудові рядки: «Уже я так думаю, що нема на світі кращого місця, як Полтавська губернія. І степи, і ліси, і сади, і байраки, і шукви, і карасі, і вишні, і черешні, і всякі напитки, і воли, і добрі коні, і добрі люди — усе є, усього багачко. А тих, мовляв, двічат та молодичь!.. Одну списав

Мальовничі пейзажі Полтавщини органічно вліпалися в твори письменника

покійничок Котляревський «Наталку Полтавку» та увесь світ звеселив...»

Перше визнання й літературну славу письменникові принесли байки. Найвідоміші з них — «Ведмежий суд», «Школяр Денис», «Рожа да хміль», «Ворона і ягня», «Вовк і огонь». Вони написані алегоричною мовою, за своїми літературними та повчальними якостями стоять на одному рівні з аналогічними творами Григорія Сковороди та Івана Крилова. Навіть такий вимогливий митець і критик, як Іван Франко назвав Гребінку «автором пречудових байок».

Заслужують на увагу його «Малоросійськє присказки», повісті та романи, захоплюючі нариси. Його переклади — то взагалі окрема тема, варто лише прочитати поему Пушкіна «Полтава», яку Гребінка переклав українською. За 15 років літературної діяльності він надрукував понад 50 повістей, романів і оповідань.

Євген Павлович мало прожив — усього 36 років. Але за цей час встиг зробити чимало добрих справ. Зокрема, допоміг викупити з кріпацтва молодого Тараса Шевченка. З ним він пізніше подорожував Україною, заїжджали і на хутор Убежище. Заснував у Петербурзі альманах «Ластівка», в якому друкували свої твори молоді письменники, вихідці з України. За рік до своєї смерті власним коштом відкрив паравійське училище для селянських дітей — у селі Рудці Лубенського повіту.

Вдячні земляки свято шанують його пам'ять. На його честь названо районний центр, щорічно в день

його народження тут проводяться обласне свято «Гребінчина світлиця» та конкурс читців його творів. Гостями свята бувають столичні та зарубіжні науковці й мистецтвознавці, історики й літератори. Гідно відзначає Полтавщина і його двохстрічний ювілей. До цієї події тут готувалися майже два роки, з обласного та місцевих бюджетів на підготовку було спрямовано сотні тисяч гривень. На ці кошти, розповів заступник голови Полтавської обласної державної адміністрації Валерій Пархоменко, реконструйовано могили Гребінки та його дружини у селі Мар'янівка Гребінківського району і районний Будинок культури, місцеві народні краєзнавчі музеї. Побудовано асфальтову дорогу до села, розроблено туристичні маршрути тощо. За спонсорські кошти, силами громади окультурено прилеглу територію. Мар'янівська сільська рада навела порядок на території села. В Полтавському національному педагогічному університеті та в кількох інших вищих обласного центру пройшли наукові конференції та слухання з нагоди ювілею Гребінки. Спеціально до цієї дати обласна телерадіокомпанія зняла фільм.